

MSKÜ EDEBİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

bitig

MSKU Journal of Faculty
of Letters and Humanities

Sorumlu Yazar

Corresponding Author

Doç. Dr. Ekrem AYAN

ve

Abdul Shukoor KOYUK

Adres: Muğla Sıtkı Koçman
Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve
Edebiyatları Bölümü

e-posta: eyan@mu.edu.tr

 ORCID 0000-0001-7967-6481

Gönderim Tarihi / Received

12.10.2021

Kabul Tarihi / Accepted

06.12.2021

Atıf / Citation

Ayan, Ekrem ve Abdul Shukoor
Koyuk (2021), "Afganistan
Türkmenleri (Kuzey Bölgesi),
bitig Edebiyat Fakültesi
Dergisi, C. 1, S. 2, s. 451-459.

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Research Article

Afganistan Türkmenleri (Kuzey Bölgesi)*

Turkmens of Afghanistan (North Region)

Öz

Bugünkü Afganistan toprakları birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Afganistan'a Akhunlarla ve Sakalarla başlayan Türk akınları Selçuklularla devam etmiştir. Afganistan'da günümüzde, Türkmen, Özbek, Halaç, Tatar, Kırgız, Kazak, Kızılbaş, Karakalpak, Avşarlar yaşamaktadır. Afganistan topraklarında büyük bir Türk varlığı bulunmaktadır. Afganistan'da en çok nüfusa sahip olan beşinci kavim Türkmenlerdir. Afganistan'da yaşayan Türkmenler farklı boylardan oluşmaktadır. Haklarında az bilgi sahibi olduğumuz Afganistan Türkmenlerinin tarihi, coğrafyası ve dilleri hakkında bilgiler verilmiştir. Türkmenler çoğunlukla Güney Türkistan denilen özellikle Afganistan'ın kuzeyindeki bölgelerde yaşamaktadır. Kendimizin yaptığı saha çalışmasında kaynak kişilerden derlediğimiz metinler ile daha önce yapılmış çalışmalar ışığında çalışmamız yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Afganistan Türkmen Türkçesi, Afganistan Türkmenleri, Afganistan Türkmenleri Sosyal Yapı.

Abstract

The territory of today's Afghanistan has hosted many civilizations. Turkish raids that started with Akhuns and Sakas to Afghanistan continued with Seljuks. Today people from Turkmen, Uzbek, Halac, Tatar, Kyrgyz, Kazakh, Kizilbash, Karakalpak, Avşars live in Afghanistan. There is a large Turkish presence on the territory of Afghanistan. The fifth most populated tribe in Afghanistan is the Turkmens. Turkmens living in Afghanistan consist of different tribes. In the study, information about the history, geography and languages of the Afghanistan Turkmens, about which we have little knowledge, is given. Turkmens mostly live in the regions called Southern Turkestan, especially in the north of Afghanistan. Our study was carried out in the light of previous studies and the texts we compiled from the source people in the field study we conducted.

* Bu makale, "Afganistan Türkmen Ağzı (Şamal Bölgesi)" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Keywords: Afghanistan Turkmen Turkish, Afghanistan Turkmens, Social Structure of Afghanistan Turkmens.

Afganistan, Asya'nın güneyinde, kuzeyde Türkmenistan'la 744 km Özbekistan'la 137 km ve Tacikistan'la 1206 km doğuda Doğu Türkistan ile 76 km ve Pakistan'la 2430 km batıda İran'la 936 km sınırı bulunan 647 bin 500 kilometrekare yüz ölçüme sahip bir devlettir. Afganistan'ın coğrafi yapısı genellikle üzerinde sıradağların bulunduğu yaylalardan ve ovalardan oluşmaktadır. Tarım ülkesi olan Afganistan'da, kuraklığın da etkisiyle topraklarının ancak %12'si tarım alanı olarak kullanılabilir. Tarımın yanında hayvancılık da yapılmaktadır. Ülke topraklarının yaklaşık %56'sı otlak, %3'ü ormanlık, kalanı dağlık ve bozkırdır (Abdullah 2017: 6).

Dağlık bir ülke olan Afganistan'ın en büyük kentleri sırasıyla Kabil, Kandehar, Herat, Mezarı Şerif, Kunduz ve Celalabad'dır. Afganistan'da savaş dolayısıyla son 20 yıldan beri nüfus sayımı yapılmamıştır. 1979 yılında yapılan son sayıma göre, ülkenin nüfusu 15,5 milyon Afgan civarındaydı. Bu sayım da savaş sırasında gerçekleştiği için eksiksiz sayılmaz. Ayrıca o sırada yaklaşık 1,5-2 milyon Afgan mülteci Pakistan ve İran'da bulunuyordu. Mücahitlerin kontrolündeki bölgeler de sayım dışı kalmıştı. Bütün bunları dikkate alırsak Afganistan'ın 1979 yılında yaklaşık 18 milyonluk bir nüfusa sahip olduğunu söyleyebiliriz (Oğuz 2001: 37). Afganistan'da Peştunlar ve Taciklerden sonra üçüncü kalabalık etnik grup Türklerdir. Türklerin yaşadığı Afganistan'ın kuzey bölgesi Afgan Türkistan'ı olarak da bilinir. Bu bölge her ne kadar Afganistan sınırları içinde kalsa da, Hazar Denizi'nden Kaşgar'a, Urallardan Hindukuş Dağları'na kadar uzanan büyük Türkistan'ın doğal bir parçasıdır (Oğuz 2001: 43).

Afganistan Türkmenleri, Afganistan'ın kuzey kısmında yaşamaktadırlar. Bunlar Amuderya'nın kıyı kesimlerinde, Andhoy ile Akcan'ın kuzeyinde Belh ve Faryab illerinin sınırında (Çöllük bölgesinde) yerleşmişlerdir. Haşdanar bölgesinde Belh, Mezarı Şerif ve Meymene'nin kuzeyi ile Abıkevser vadisinde birçok Türkmen köyü bulunmaktadır. Buralarda Ersarı, Alili, Sarık, Salır ve Teke boylarından oluşan Afgan Türkmenleri göçebe ve yarı göçebe bir hayat sürerler (Kara 2002: 249).

Afganistan'ın ikinci kalabalık Türk topluluğu olan Türkmenler, yine Afgan Türkistanı'nda kuzeydeki Kunduz'dan en batıdaki Herat'a kadar olan bölgede yaşarlar. İran veya Türkmenistan'daki Türkmenlerden farklı olarak, Afgan Türkmenlerinin çoğu Ersarı boyuna mensuptur. İran'ın Türkmen sahra bölgesinde

Yomut Türkmenleri, Türkmenistan'da ise Teke Türkmenleri çoğunluktadır. Ersarılar, Türkmenlerin Teke boyundan sonraki ikinci büyük boyu sayılır. Kuzey Afganistan'da Ersarılardan başka Türkmenlerin öteki boylarına mensup küçük topluluklar da bulunur. Örneğin batıdaki Herat kentinde Teke ve Yomut boylarına mensup birkaç yüz Türkmen ailesi yaşar. Buradaki Yomutlar, 1927 yılında Afganistan'a geçerek Herat çevresine yerleşen Türkmenlerin efsanevi lideri Cüneyt Han'ın yakın akrabalarıdır (Oğuz 2001: 45).

Türkmenler çoğunlukla Afganistan'ın kuzey ve kuzey doğu vilayetlerinde yani Gunduz, Balh, Cevuzcan, Faryab ve Badgis vilayetlerinde yaşamaktadırlar. Herat ve diğer illerde ise az sayıda Türkmen Türkleri yaşıyorlar (Koyuk 2020: 83).

19. yüzyılın sonlarında Afganistan'da 50.000 Türkmen yaşıyordu. O devirde Afganistan'ın sınır bölgelerinde (Mezare Şerif, Meymene, Kunduz ve Şibirgan civarlarında) yaklaşık 7000 Ersarı Türkmeni ailesi yaşıyordu. 1939 yılına kadarki dönemde Afganistan'da yaşayan Türkmen halkının sayısı epeyce arttı. Bu durum, Türkmenistan'da üretme çiftliklerinin birleştirilmesinin zorunlu hale getirilmesi neticesinde Türkmen halkının büyük bir kısmının Afganistan'a kaçıp gitmesi ile açıklanabilir. Bugün Afgan Türkmenlerinin sayısı istatistiklerde adet üzere azaltılarak gösterilmektedir (Kara 2002: 249-250).

Afganistan Türkmenlerinin Menşei

Afganistan'ın etnik yapısını Türkler, Tâcıklar, Nuriler, Çaraymaklar, Beluçlar, Hindular, Peştunlar, Araplar, Tacikler, Hazaralar, Aymaklar oluşturmaktadır. Afganistan'da Peştunlardan sonra en fazla nüfusa sahip millet Türklerdir. Afganistan Türklerinin büyük grubunu Özbek Türkleri oluşturur. Özbeklerden sonra en kalabalık nüfusa sahip olan etnik grup Türkmenlerdir. Afganistan'da bu iki Türk boyundan başka Kızılbaşlar, Kazaklar, Tatarlar, Karakalpaklar, Avşarlar, Halaçlar, Karluklar, Kırgızlar, Bayatlar, Kıpçaklar yaşamaktadır (Şahin 2016: 1146).

Türkmenler arasında, "Yedi arkanı bilmek farzdır" (Yedi göbek ceddini bilmek farzdır) diye meşhur bir söz vardır. Afganistan Türkmenlerinin hemen hepsi soylarını çok iyi bilirler. Bu soy ve tarih bilinci tarihlerini ve geçmişlerini unutmamalarını sağlamıştır. Oldukça yaygın bir tanımlamaya göre, Türkmen tarihi denilince genellikle İslam kabul etmiş Oğuz Türkleri ve bu ad altında onların tarih sahnesi çıktıkları dönemden günümüze kadarki tarihi süreçleri akla gelmektedir. Özellikle de bu isimle daha

ziyade Oğuz Boylarının Müslüman-Türk kimliklerine vurgu yapılarak, onların tarihsel konumu belirlenmektedir. Oysa son dönemlerde ortaya çıkarılan Sogd vesikalarından anlaşıldığı kadarıyla, Türkmen adını daha özel bir anlatımla kullanmamız gerekecektir. Yine bunun gibi, muhtemelen Sogdlar vasıtasıyla Türkmen ibaresi İslam kaynaklarına intikal etmiş, tıpkı Türk (terk/Terk etmek) adı gibi Arap müellifleri tarafından yanlış okuma ve benzetme yoluyla İslamiyeti kabul etmiş Oğuz ve Karluk boylarına yakıştırılmıştı (Necef ve Berdiyev 2003: 27).

Türkmenler Afganistan'ın Türkmenistan sınırına yakın kuzey bölgelerinde bulunan Kunduz ve kuzey batısında bulunan Herat'a kadar olan bölgede yaşamaktadırlar. Afgan Türkmenlerinin çoğu Ersarı boyuna mensuptur. Ersarı boyu, Türkmenlerin Teke boyundan sonraki ikinci büyük boyu olarak sayılmaktadır. Kuzey Türkistan'da Ersarı boyundan başka Türkmenlerin öteki boylarına mensup küçük topluluklar da bulunmaktadır. Herat'ta Teke, Yomut boylarına mensup Türkmen aileleri yaşar. Az da olsa Alili, Salur, Sarık ve Çavdır boyları da mevcuttur (Abdullah 2017: 11).

Afganistan'ın kuzeyinde yaşayan Türkmenlerin büyük çoğunluğu özellikle Ekim Devrimi'nde bugünkü Türkmenistan toprağı olan Çarcöv, Lebap ve civarından göç etmiştir. Afganistan Türkmenleri kendilerini, oturumdar "daha önce bu bölgeye yerleşmiş olan" ve vatanî "konargöçer" Türkmenler diye ikiye ayırır. Konargöçer Türkmenlerin 1900'lü yıllarda ana vatanlarında yaşadıkları kıtlıktan dolayı, bir de 1930'lü yıllarda Stalin döneminde mallarına el konulması ve o dönemde yaşadıkları zulüm yüzünden vatanlarından kaçıp Afganistan'a yerleştikleri söylenmektedir (Şahin 2016: 1147).

Yaklaşık bin yıldan beri bugünkü Kuzey Afganistan'da yaşayan yerleşik Türkmenler, 20. yüzyılın başından itibaren Afganistan'da yerleşik hayata geçmiştir. Bugün tamamen yerleşik hayata geçmiş olsalar bile yaylalarda yurt denilen göçebe çadırlarını kurarak yarı göçebe bir hayat tarzını sürdüren küçük Türkmen toplulukları da mevcuttur. Afganistan'daki Türkmen boylarının büyük çoğunluğu Ersarı boyuna mensuptur. Ersarılar, 16. yüzyılda yaşamış Türkmen Hanı Ersarı Baba'nın soyundan gelmektedir. Ersarı boyu, Gara-Bekevül, Güneş ve Uludepe olmak üzere üç alt gruba bölünmüştür. Bu alt grupların her biri 5-12 arasında değişen küçük oymaklardan oluşmaktadır (Şahin 2016: 1147).

Afganistan Türkmenlerinin Siyasi Tarihleri

Coğrafi konumu sebebi ile tarih boyunca dış güçlerin ilgisini çeken Afganistan ilk kez M. Ö. 500'lü yıllarda İran hükümdarı Darius tarafından kontrol altına alınmıştır. Yaklaşık 200 yıl İran egemenliğinde kaldıktan sonra Büyük İskender'in M. Ö. 335'li yıllarda gerçekleştirdiği Asya Seferi esnasında işgal edilmiştir. Büyük İskender İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra ülke topraklarında önce Selevkid Krallığı hüküm sürmüştür ve ardından M. Ö. 187 yılında Yunan kökenli Baktriana Devleti kurulmuştur (Behroz 2020: 20).

Hindistan'da kurulan Çandragupta Devleti ile yaşadığı mücadeleler sonucunda Baktriana Devleti'nin zayıflamasıyla M. S. 50-125 yılları arasında Sakalar (İskitler), 125-480 yılları arasında ise Kuşanlılar bu topraklara egemen olmuştur. 480'den sonra Afganistan'a Akhunlar olarak bilinen Halaç Türkleri gelip yerleşmiş ve yaklaşık 100 yıl hüküm sürmüşlerdir. 6. yüzyılda Sasanilerin Afganistan topraklarına geldiği görülmektedir. Türkler ve Sasaniler arasında yaşanan mücadeleler esnasında ülkede Hun ve Saka kökenli çok sayıda beylik ortaya çıkmıştır. Sasani Devleti'nin zayıflamasıyla Arap istilaları bölgede yeni bir sürece girildiğine işaret etmiştir. İslâmiyet'in Afganistan'a ulaşması Hz. Osman döneminde gerçekleşmiş, bu dönemde Afganistan'ın bazı bölgeleri Basra Valisi Abdurrahman B. Sumreh tarafından fetih edilmiş ve İslam dini yayılmaya başlamıştır. Hz. Ali döneminde İslamiyet Kabil'e kadar yayılırken 657 yılında Afganistan bütünüyle İslamiyet'in etkisi altına girmiştir (Behroz 2020: 20).

Afganistan'ın Orta Asya'ya açılan bir kapı ve sıcak denizlere inmek için geçilmesi gereken bir koridor olması, onun stratejik önemini arttırmıştır. Bu sebeplerle Afganistan, tarih boyunca çeşitli devletlerin iştahını kabartmış ve istilasına uğramıştır. Yakın tarihteki Sovyetlerin işgal etme nedenleri arasında da bu sebepler vardır. İlk istilayı M.Ö. 500'de İran hükümdarı Dara ile Batıdan İran hâkimiyetini yıkan Makedonyalı İskender gerçekleştirmiştir. M.S. 480'den itibaren Afganistan'ın yeni hâkimleri Türkler olmaya başlamıştır (Abdullah 2017: 5)

Afganistan Türkmenlerinde Sosyal Yapı

a. Aile Yapısı

Dinin, Türkmenlerde millî yapılanmanın oluşumunda belirgin bir faktör olmadığı dikkat çekmektedir. Bu fonksiyonu ailenin üstlendiği bir gerçektir. Yani, Türkmen boylarının, boylarını birbirine bağlayan unsur soy birliğidir. Soy birliğinin merkezinde

aile yer almaktadır. Türkmenler için aile sosyal yapılanmanın olduğu çekirdektir. Türkmenlerin eğitimi ve hayat öğretimi ailede başlanmakta ve aile içinde tamamlanmaktaydı. Ailenin varlığı töre anlayışı belirlemekteydi. Türkmenlerin sürdürdükleri heterodoks İslam anlayışı eski Türk töre inancının gölgesinde oluşmuştu. Türkmen töreleri aileye önemli ölçüde değerler vermekteydi. Aile, törenin eğitim olarak Türkmen tarafından öğretildiği okulun adıydı (Necef ve Berdiyev 2003: 301-302).

Kuzey Afganistan bölgesindeki Türkmen aileleri, anne-baba, yetişkin evli çocuklar veya evlenme çağına gelmiş bekâr erkek ve kız çocukları ve torunları kapsayan 10-15 kişilik geniş ailelerden oluşmaktadır. Türkmen ailelerinde önemli olan şey, sevgi, saygı, korku ve itaattir. Bu yüzden çocuklar sıkı bir disiplin ile yetiştirilir. Kardeşler arasındaki yaş farkı ne kadar büyükse itaat ve korku da o derece yoğundur (Makhdom 2016: 54).

b. Dinî Hayat

Afganistan nüfusunun %99'u Müslümanlardan oluşmaktadır. Müslümanların yaklaşık %70'i Sünni, %25'i Şia mezhebine mensuptur. Şiilerin çoğunluğunu Hazaralar oluşturur. Afganistan'da az sayıda İsmaili topluluğunun yanı sıra, birkaç bin Hindu, Sih ve Yahudi de bulunmaktadır. Afganistan'ın, çeşitli zamanlarda değişik dinlerin yaşandığı bir ülke olduğu söylenebilir. Kalıntıları bugün de görülebilen Budizm bunlardan biridir. Bamyân'da bulunan dev Buda Heykeli, Taliban döneminde yıkılan heykeli, Budizm'in yaşandığına dair şahitlik etmiştir (Abdullah 2017: 35).

Türkmenlerde her şey yaşamın bir parçasıydı. Bu nedenden din, bir gereklilik olmaktan ziyade yaşama olan uygunluğu ölçüsünde Türkmenlerce benimseniyordu. A. Vambery'nin "din, tarafından aldatılıyordu" gibi sözleri bu yapıdan ileri gelse gerek. Zira Türkmenlerin dinsel hayatıyla din olarak kabul ettikleri İslam inancı arasındaki uygunsuzluk, farklılık bariz bir şekilde dikkate çarpıyordu. Türkmenler, İslam dininin Sünni mezhebinin Hanefi koluna dâhildirler. Ama yaşam tarzları, dinî algılayışları dolayısıyla 'din' kavramı Türkmenler tarafından birçok yönden erozyona uğratılmıştır. Bunun birtakım nedenleri vardır. En önemli neden İslamiyet'in Orta Asya'da yayılmaya başladığı sırada Türklerin ve Türkmenlerin ataları olan Oğuzların bu dini ne şekilde algıladıklarına ve kabul ettiklerine bağlıdır (Necef ve Berdiyev 2003: 295).

c. Toplumsal Yapı ve Geçim Kaynakları

Göçebe tarzı yaşamlarıyla bilinen Türkmenler, XVIII. yüzyılın sonrası ve XIX. yüzyılın başlarından itibaren büyük ölçüde yerleşik düzene doğru bir kayma göstermişlerdir. Amuderya nehri boyunca, Murgap vadisi ve Mev bölgesinde Türkmen köyleri kurulmuş, tarımcılık alanında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir (Necef ve Berdiyev 2003: 309).

Afganistan Türkmenleri geçim kaynaklarını çoğunlukla tarım, hayvancılık ve halıcılıkla sağlamaktadır. Kasabalarda ve köylerde Türkmen kadınları tarafından dokunan el dokuması halılar Kâbil'de ve diğer büyük kentlerde pazarlanmakta oradan da özellikle Pakistan'a ve diğer ülkelere ihraç edilmektedir.

Afganistan Türkmenlerinin Edebiyat ve Folkloru

Afganistan Türkmen edebiyatı daha çok şiir üzerine kurulmuştur. Nesir türünde eser oldukça azdır. Türkmen okullarında Farsça ve Peştunca ağırlıklı olmak üzere Arapça öğretilmektedir. Afganistan Türkmen Türkçesine özellikle Arapça ve Farsçadan birçok kelime girmiştir. Afganistan Türkmenleri hâlihazırda Fars alfabesini kullanmaktadırlar. Afganistan'da yaşamakta olan Türkmenler, kültürel kimliklerini yansıtmaya hususunda son dönemde bazı faaliyetler göstermektedirler. Sözlü edebiyatın yazıya aktarılması, bölgedeki Türkmen yazı dilinin şekillenmesi ve gelişmesi için birlikler kurulmakta ve kitap, dergi gibi yayınlar yayımlanmaktadır. Afganistan'da yirminci yüzyılın son çeyreğinde özellikle artan bir Türkmen yayını faaliyeti göze çarpmaktadır. Bu yayını faaliyetinin merkezinde Mahdumkulı Ferhengi Encümeni ile onun yayınları yer almaktadır (Öztürk 2009: 1805).

Afganistan'da ilk olarak Gızıl halıpa ve Garamgul halıpalardan hazırlanan 'Farzain Türki' Türkmenler için o dönemde çok ihtiyaç duyulan İslami ve dinî konular hakkında yazılan ilk Türkmen eserlerden birisidir (Koyuk 2020: 86).

1965'te Afganistan Anayasası birinci resmi dili olarak Peştun dilini ikinci resmi dil olarak da Farsçayı (Deri Farsçası) kabul etmiştir. Fakat Peştuncanın Farsçanın önüne geçemediği sadece resmi olarak kanunda kaldığı görülmüştür. Bugün tüm devlet kurumlarında, eğitimde günlük dilde herkesin ortak dili olarak Farsça yerini korumaktadır. Afganistan Türkleri her ne kadar dillerini ve kültürlerini yazılı olarak ifade edemeseler de sözlü olarak muhafaza etmişler ve sözlü edebiyatlarını canlı tutmayı başarmışlardır (Fevzi ve Cankurt 2013: 497).

Afganistan'daki Türkmenler arasında sözlü gelenek yaşatılmamıştır. Okuma yazma oranı çok düşük olduğu için, yazılı gelenekte Türkmen rengi açıkça yansıtılmamıştır. Mahdumkulu, Bayram Han vd. klasik Türkmen şairlerinin divanlarında Türkmençe özelliklerini görmek son derece zor olup, genel itibarıyla Çağatay yazı dilinin özelliklerini yansıtmaktadır. Baskıları Kazan'da, Buhara'da ve Lahor'da yapılan bu divanları medreselerde eğitim almış çok az kişi okuyabilmekteydi. Afganistan'da Türk dili ile yayın son döneme gelinceye kadar devlet desteğinden ve resmîyetten mahrum olması bir yana yayın yapma izni ve imkânı bulamamaktaydı (Öztürk 2009: 1806).

Afganistan'da Türkmençe son yıllarda yarı resmî dil statüsünde tanındı. Bu kapsamda Türkmenlerin yaşadığı bölgelerde daha önceki yıllarda Fars alfabesi ile ortaokula kadar eğitim kurumlarında okutulan Türkmençe, artık liseye kadar okutulmaya başlandı (Koyuk 2020: 168).

Sonuç

Ersarı, Teke, Yomut, Alili, Salur ve Çavdır boylarının yaşadığı Afganistan coğrafyası tarih boyunca bir çok millet de ev sahipliği yapmıştır. Tarım ve hayvancılıkla geçimlerini sağlayan Afganistan Türkmen boyları ekonomik zorlukların yanı sıra yönetim baskısı nedeniyle halk birlik ve dayanışmanın sağlandığı kültürel ve geleneksel uygulamalar da yerine getirilememektedir. Fars dilinin hakim olduğu coğrafyada Afgan Türkmen Türkçesi resmi yazışmaların dili olmasa da sözlü kültürün en büyük parçası durumundadır. Sözlü kültür ve edebiyat sayesinde Afgan Türkleri dillerini canlı tutmuşlar ve korumuşlardır.

Kaynaklar

- Abdullah, Mohammad Qhasem (2017), *Afganistan Türklerinde Aile ve Evlilik – Andkhoy Örneği*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Behroz, Atiqullah (2020), *Afganistan Siyasi Coğrafyası Ekseninde Tarih ve Toplum*, Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Ekber, Necef ve Ahmed Berdiyev (2003), *Hazar Ötesi Türkmenleri*, İstanbul.
- Fevzi, Firuz ve Hasan Cankurt (2013), "Afganistan'da Türkoloji ve Türkçe Çalışmaları Hakkında Bir Araştırma", *Sosyal Bilimler Dergisi* 11/2.

- Kara, Mehmet (2002), “Hazar Ötesi Türkmenleri ve Türkmenistan”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi* 14.
- Koyuk, Abdul Shukoor (2020), *Afganistan Türkmen Ağzı (Şemal Bölgesi)*, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Oğuz, Esedullah (2001), *Hedef Ülke Afganistan*, İstanbul: Doğan Kitapçılık AŞ.
- Oğuz, Esedullah (2019), *Afganistan Türkmenleri Etnik Köken ve Aşiret Yapısı*, İstanbul.
- Öztürk, Rıdvan (2009), “Afganistan Türkmenlerinin Ferhengi Encümeni ve Güneş Dergisi”, *International Periodical for the Language, Literature and History of Turkish or Turkic* 4/3.
- Şahin, Savaş (2016), “Afganistan’daki Türkmen Varlığı ve Kültür Üzerine”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 5/7: 1144-1160.